

Care4Trauma

Poboljšanje usluga podrške žrtvama rodno uvjetovanog nasilja i sustav pomoći i podrške temeljen na traumi

Izvještaj za Hrvatsku

Kazalo

Uvod	3
I. DIO – Pregled – Trenutno stanje u Hrvatskoj	4
Rodno uvjetovano nasilje prema ženama u Hrvatskoj – nacionalne specifičnosti	4
Najvažniji nacionalni statistički podaci i zakonodavstvo o rodno uvjetovanom nasilju	5
Okvirni model za pristup pravdi	12
Okvir postojećih zdravstvenih i socijalnih politika za žrtve rodno uvjetovanog nasilja	16
II. DIO Mapiranje trenutnih doseg sustava pomoći i podrške temeljenog na traumi, pristup pravdi i manjkavosti u Hrvatskoj	18
Cilj studije	18
Metoda	18
Postupak	18
Analiza podataka	19
Upućivanje na traumu u dokumentima	19
Upućivanje na načela TIC-a	19
III. DIO Zaključci	28
Trenutne prednosti i pozitivni aspekti zakonodavstva i politike	28
Trenutni problemi i negativni aspekti zakonodavstva i politike	28
Bibliografija	30

Uvod

Rodno uvjetovano nasilje prema ženama u Hrvatskoj ozbiljan je i vrlo rasprostranjen problem, naročito kada je riječ o nasilju unutar bliskih partnerskih odnosa. Ova vrsta nasilja istovremeno je i uzrok i posljedica povijesnih nejednakosti između žena i muškaraca. Rodno uvjetovano nasilje prema ženama globalna je pojava koja nadilazi granice dobi, socioekonomskog statusa, obrazovanja i zemljopisnog položaja. Ograničavajuće patrijarhalne norme i društveni stavovi doprinose visokoj učestalosti nasilja prema ženama, ali i njegovu prihvaćanju, odnosno pokazivanju razumijevanja za njegovo postojanje. Femicid je u Hrvatskoj veliki problem – dovoljno je istaknuti kako su u prvih 11 mjeseci 2022. godine bivši partneri ubili 14 žena.¹

Iako u hrvatskom zakonodavstvu bilježimo mnoge pozitivne trendove, podjednako kada je riječ o rodnoj ravnopravnosti i zaštiti od rodno uvjetovanog nasilja prema ženama, ove se odredbe ili ne provode u potpunosti ili se, sve češće, implementiraju na štetu žena koje su nasilje preživjele. Autonomna ženska kuća Zagreb (AŽKZ) i druge hrvatske nevladine organizacije godinama se zalažu za rodno osjetljivije zakonodavne politike i holistički pristup pružanju zaštite i podrške ženama koje su preživjele rodno uvjetovano nasilje.

U Hrvatskoj često nedostaje razumijevanja za činjenicu da žene koje su preživjele rodno uvjetovano nasilje trpe visoku razinu traume i trebaju specifičan pristup kako bi se osjetile zaštićenima i podržanima. Slučajevi rodno uvjetovanog nasilja prema ženama ovdje se često smatraju jednokratnom, izoliranom pojavom, pri čemu se u obzir ne uzimaju prisilna kontrola, dugotrajna izloženost takvom nasilju i teške posljedice koje ono ima na žene i njihovu djecu. Takav pristup često dovodi do pripisivanja krivnje žrtvi i sekundarne viktimizacije zbog kojih se žene ustežu od prijave preživljenog nasilja policiji i drugim institucijama.

Ovaj izvještaj sastoji se od tri dijela. Prvi dio nudi pregled stanja rodno uvjetovanog nasilja prema ženama u Hrvatskoj i uključuje najvažnije statističke podatke i zakonodavni okvir, okvirni model za pristup pravdi i okvir postojećih zdravstvenih i socijalnih politika za žene koje su preživjele rodno uvjetovano nasilje. Drugi dio donosi analizu mapiranja trenutnih dosega sustava pomoći i podrške temeljenog na traumi (TIC) te objašnjava cilj, metodologiju, postupke i rezultate istraživanja. Naposljetku, treći dio predstavlja zaključke analize koji se tiču podjednako djelotvornih i još uvijek izazovnih segmenata implementacije postojećeg zakonodavnog okvira.

¹ <https://balkans.aljazeera.net teme/2022/11/6/femicid-u-hrvatskoj-samo-tokom-2022-ubijeno-je-14-zena>

I. DIO – Pregled – Trenutno stanje u Hrvatskoj

Rodno uvjetovano nasilje prema ženama u Hrvatskoj – nacionalne specifičnosti

Rodno uvjetovano nasilje prema ženama u Hrvatskoj bilo je tabu-tema do osnutka prvih ženskih organizacija kasnih 1980-ih godina. Godine 1988. u Zagrebu je uspostavljen prvi SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja, a 1990. Autonomna ženska kuća Zagreb otvorila je za njih prvo sklonište. Od toga vremena započinje intenzivni rad ženskih organizacija na podizanju svijesti i borbi protiv partnerskog nasilja te na pružanju pomoći ženama koje su preživjele partnersko nasilje i njihovoj djeci. Autonomna ženska kuća Zagreb i druge ženske organizacije koje su tada otpočele s pružanjem podrške ženama koje su preživjele nasilje i njihovoj djeci temeljile su svoj rad na feminističkim principima ženske podrške, solidarnosti i međusobne suradnje te na ljudskom pravu svake žene da živi život bez patrijarhalnog nasilja. Organizirane su intenzivne edukacije o uzrocima, posljedicama i dinamici partnerskog nasilja prema ženama, kao i o traumi koja proizlazi iz iskustva njegova preživljavanja. Od samih početaka ženske organizacije pružale su podršku temeljenu na traumi – uzimale su u svome radu u obzir uzroke i učinke nasilja prema ženama, pružale empatičnu podršku i sigurno okruženje za žrtve i njihovu djecu te su sa žrtvama radile na stvaranju sigurnije budućnosti.

Rodno uvjetovano nasilje prema ženama, uz iznimku slučajeva fizičkih ozljeda, nije bilo kažnjivo djelo do 1998. godine kada je novi članak Obiteljskog zakona predvidio kažnjavanje nasilja u obitelji zatvorskom kaznom u trajanju do 30 dana. Godine 2000. nasilje u obitelji uvedeno je u Kazneni zakon kao kazneno djelo, a godine 2003. na snagu je stupio novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. U zaštitu od partnerskog nasilja i njegov progon država se počela uključivati od 2000. godine. Uključivanje države u problem partnerskog nasilja dovelo je do češćeg postupanja s rodno uvjetovanim nasiljem prema ženama kao s jednim od oblika nasilja u obitelji, namjesto kao s oblikom nasilja prema ženama.

Hrvatska je ratificirala većinu mjerodavnih međunarodnih instrumenata protiv nasilja prema ženama i nasilja u obitelji. Oni uključuju:

- UN Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), ratificiranu 1997. zajedno s njezinim Fakultativnim protokolom (2001);
- Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (Europsku konvenciju o ljudskim pravima), ratificiranu 1997. Kasnije su ratificirani i njezini fakultativni protokoli 12, 13 i 14.;
- Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, ratificiranu s fakultativnim protokolima 2007.;
- Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulsku konvenciju), ratificiranu 2018.

Iako je Istanbulska konvencija potpisana 2013. godine, ratificirana je tek 2018. Razlozi ove znatne odgode leže u snažnoj negativnoj reakciji i aktivnom suprotstavljanju ratifikaciji od strane reakcionarnih pokreta koji su, koristeći se argumentom da ona uvodi tzv. "rodnu ideologiju", lažno predstavljali sadržaj i cilj Istanbulske konvencije.

Ratifikacija Istanbulske konvencije do danas je urodila nekim pozitivnim kretanjima u poboljšanju zakonodavnog okvira. Mora se, međutim, primijetiti kako se Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, prema navodima odvjetnica nevladinih organizacija koje rade na slučajevima nasilja prema ženama i diskriminacije žena, gotovo nikada ne koristi u pravnim postupcima protiv nasilja prema ženama, iako je ratificirana 1997. te se po pravnoj snazi nalazi iznad nacionalnog zakonodavstva, baš kao što je od 2018. slučaj i s Istanbulskom konvencijom.

Hrvatska danas ima nacionalne strategije, zakonodavstvo, politike i standarde postupanja koji pokrivaju sve oblike nasilja prema ženama i nasilja u obitelji. Strukturna priroda nasilja prema ženama kao rodno uvjetovanog nasilja nije, međutim, dovoljno prepoznata. Problem neprepoznavanja strukturne prirode ovog oblika nasilja vodi daljnjim problemima pri prevenciji i borbi protiv rodno uvjetovanog nasilja prema ženama jer zakonodavstvo ovaj oblik nasilja ne razlikuje od drugih oblika nasilja u obitelji. Problem rodno uvjetovanog nasilja često se spominje u različitim javnim raspravama i ekspertnim skupinama, ali se ignorira i stavlja u opći kontekst nasilja u obitelji.

Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine glavni je nacionalni strateški dokument koji se bavi nasiljem u obitelji / partnerskim nasiljem prema ženama. Vlada RH usvojila ju je 22. rujna 2017. godine. Dokument sadrži sljedeća područja djelovanja i aktivnosti:

- Prevenciju nasilja u obitelji – edukativne aktivnosti i programi za djecu, mlade i dionike obrazovnog sustava; sistematično nadziranje pojedinačnih slučajeva s ciljem pružanja pomoći putem sastavljanja interdisciplinarnih ekspertnih skupina u zdravstvu, obrazovanju i socijalnoj skrbi; financijska potpora radu nevladinih organizacija u polju prevencije i vođenja SOS telefona,
- Zakonodavni okvir – mjere za promjenu zakonodavstva i usklađivanje s Istanbulskom konvencijom,
- Zbrinjavanje i potpora žrtvama nasilja u obitelji – pružanje financijske potpore skloništim za žrtve nasilja u obitelji, poticanje zapošljavanja žrtava nasilja,
- Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji,
- Unaprjeđenje međuresorne suradnje – oblici, načini i sadržaj suradnje između nadležnih institucija i drugih činitelja uključenih u otkrivanje i suzbijanje nasilja te mjere pomoći i zaštite ženskih žrtava rodno uvjetovanog nasilja i nasilja u obitelji,
- Izobrazba stručnjaka koji rade u području zaštite od nasilja u obitelji;
- Senzibilizacija javnosti za problematiku nasilja u obitelji.

Najvažniji nacionalni statistički podaci i zakonodavstvo o rodno uvjetovanom nasilju

Nacionalna anketa, do danas jedina takve vrste u Hrvatskoj, koju je AŽKZ provela 2003. godine pokazuje da je svaka treća žena preživjela ili će tijekom života preživjeti neki oblik fizičkog

intimnog partnerskog nasilja (IPV, *intimate partner violence*).² Isto je istraživanje pokazalo da je 44% žena preživjelo verbalno zlostavljanje u sadašnjem odnosu, dok je gotovo 7 od 10 (68%) žena takvo zlostavljanje iskusilo od prethodnog partnera. Trećina žena (34%) preživjela je seksualno nasilje.

Podaci Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) iz ankete o nasilju prema ženama³ provedene 2012. na cijelom području Unije pokazali su da je jedna od osam (12%) žena u Hrvatskoj od svoje 15. godine preživjela fizičko partnersko nasilje, 3% preživjelo je seksualno partnersko nasilje, a 42% psihološko partnersko nasilje. Najveći dio žena (33%) iskusio je zlostavljajuće ponašanje (verbalno zlostavljanje, uvrede, ponižavanje), ali gotovo 3 od 10 žena (29%) također je prepoznalo kontrolirajuće ponašanje. Više od jedne od 10 (11%) prepoznalo je ekonomsko partnersko zlostavljanje od 15. godine nadalje.

Iako je mnogo žena prijavilo teške i dugotrajne psihološke posljedice nasilja, samo 18% njih kontaktiralo je policiju. Razlozi koje su žene navele za izbjegavanje kontakta s policijom uglavnom uključuju samostalno nošenje s nasiljem (uz moguću pomoć člana obitelji) ili zaobilaženje prijave iz straha i srama. Žene koje pomoć jesu potražile najzadovoljnije su sa ženskim skloništima i drugim ženskim i zdravstvenim organizacijama (100% zadovoljstva sa skloništima, iznad 70% s drugim organizacijama), a najnezadovoljnije s policijom (40%). Žene koje su stupile u kontakt s različitim službama i tražile podršku nakon preživljenog ne-partnerskog nasilja nešto su zadovoljnije s policijom, ali ih je i dalje zadovoljno manje od pola (48%).

Femicid, tj. ubijanje žena u bliskim partnerskim odnosima, u Hrvatskoj je ozbiljan problem. Od 2016. do 2021. godine u Hrvatskoj su ubijene 92 žene (45% svih ubojstava). 52 među njima ubile su bliske osobe, a u nekoliko proteklih godina bilježi se porast toga trenda (7 žena 2019., 9 2020. i 11 2021.).⁴ Dubinska analiza ovih slučajeva pokazala je da je u mnogima od njih femicid posljedica neuspjeha državnih institucija pri primjeni dostupnih zakonodavnih mjera i zaštiti žena od partnerskog nasilja.⁵

Administrativne podatke o nasilju u obitelji u Hrvatskoj prikuplja prije svega policija koja ih objavljuje u mjesečnim i godišnjim izvještajima. Ti podaci daju naročito nepotpunu sliku nasilja prema ženama i nasilja u obitelji jer su tek djelomično rodno raščlanjeni i ne pokrivaju sve oblike rodno uvjetovanog nasilja prema ženama. Podaci također ne otkrivaju prirodu odnosa žrtve i počinitelja. Kako se prikupljanje temelji na kaznenim i/ili prekršajnim djelima, a ne na različitim oblicima nasilja prema ženama i nasilja u obitelji, podaci se ne povezuju na način iz kojega bi bilo jasno kakav je počinitelj (godine, spol, stanja itd.) počinio koji čin nad kim.

Hrvatska nema posebnih zakona ni politika koji se tiču rodno uvjetovanog nasilja prema ženama. Različiti oblici nasilja prema ženama, uključujući partnersko nasilje, kriminalizirani su kao jedan od oblika nasilja u obitelji. Većina prijavljenih slučajeva nasilja prema ženama u

² Autonomna ženska kuća Zagreb, *Interpretacija rezultata istraživanja o nasilju nad ženama u Republici Hrvatskoj*, dostupno na: <https://azkz.hr/aktivnosti/istrazivanja/>. Istraživanje je uzelo u obzir nasilje koje su preživjele ispitanice, njihove majke i prijateljice te potom izračunalo rasprostranjenost u životnom vijeku.

³ European Union Agency for Fundamental Rights, *Violence against Women: an EU-wide survey (2012)*, dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>

⁴ Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu, dostupno na:

https://www.prs.hr/application/images/uploads/Godi%C5%A1nje_izvje%C5%A1%C4%87e_2021_FINAL.pdf

⁵ Ibid.

Hrvatskoj ubraja se u partnersko nasilje. U Hrvatskoj je nasilje u obitelji kriminalizirano dvama zakonima: Kaznenim zakonom i Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji. Prvi je puta kriminalizirano 2000. godine u članku 215a Kaznenog zakona s predviđenom kaznom zatvora od 3 mjeseca do 3 godine. Godine 2006. kazna je povećana na od 6 mjeseci do 5 godina zatvora. Istovremeno, nasilje u obitelji od 2003. postalo je kažnjivo i u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji s do 60 dana zatvora ili novčanom kaznom. Iako Prekršajni zakon predviđa mnogo manje kazne, on sadrži šest zaštitnih mjera i omogućava brži proces od Kaznenog zakona. Iz toga razloga policija je, kako bi žrtvama pribavila zaštitu, počinitelje nasilja u obitelji radije progonila u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, dok ih je u težim slučajevima također progonila i u skladu s člankom 215a Kaznenog zakona.

Presuda Europskog suda za ljudska prava u predmetu Maresti protiv Hrvatske⁶ učinila je upotrebe prekršajnog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i Kaznenog zakona međusobno isključivima. Sud je zaključio da je podnositelj zahtjeva suđen i osuđen dvaput za isto djelo, jednom u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, drugi puta u skladu s Kaznenim zakonom. Presuda je bila glavni razlog suštinskih promjena Kaznenog zakona u segmentima postupanja s nasiljem u obitelji 2011. godine. Novi Kazneni zakon pooštren je za djela prema bliskim osobama, uključujući teško ubojstvo,⁷ nanošenje tjelesne ozljede,⁸ nanošenje teške tjelesne ozljede,⁹ nanošenje osobito teške tjelesne ozljede,¹⁰ sakaćenje ženskih spolnih organa,¹¹ protupravno oduzimanje slobode,¹² prisilu,¹³ prijetnju¹⁴ i nametljivo ponašanje.¹⁵

Nakon što je novi Kazneni zakon stupio na snagu nekoliko je slučajeva nasilja u obitelji progonjenih po članku 215a odbačeno jer članak više nije postojao pa su neki teški slučajevi nasilja prema ženama ostali nekažnjivi. Vlada je 2015. godine u Kazneni zakon odlučila dodati zasebni članak o nasilju u obitelji. To je članak 179a u kojemu stoji "Tko teško krši propise o zaštiti od nasilja u obitelji i time kod člana obitelji ili bliske osobe izazove strah za njezinu sigurnost ili sigurnost njoj bliskih osoba ili je dovede u ponižavajući položaj, a time nije počinjeno teže kazneno djelo, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine."¹⁶ Ovom je dopunom

⁶ Europski sud za ljudska prava, Predmet Maresti protiv Hrvatske, presuda, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-147208%22%5D%7D>

⁷ Kazneni zakon 2011, Narodne novine 125/2011, čl. 111.3. "tko ubije blisku osobu koju je već ranije zlostavljao..." kaznit će se kaznom zatvora od najmanje deset godina (ubojstvo koje nije okarakterizirano kao teško kažnjivo se s najmanje 5 godina zatvora).

⁸ Kazneni zakon 2011, Narodne novine 125/2011, čl. 117.2. – kaznit će se kaznom zatvora do 3 godine ukoliko je riječ o bliskoj osobi (do 1 godine za osnovni oblik kaznenog djela).

⁹ Kazneni zakon 2011, Narodne novine 125/2011, čl. 118.2. – kaznit će se kaznom zatvora od 1 do 8 godina ukoliko je riječ o bliskoj osobi (osnovni oblik kaznenog djela kažnjiv je kaznom zatvora od 6 mjeseci do 5 godina).

¹⁰ Kazneni zakon 2011, Narodne novine 125/2011, čl. 119.2. – kaznit će se kaznom zatvora od 1 do 10 godina ukoliko je riječ o bliskoj osobi (1 do 8 za osnovni oblik).

¹¹ Kazneni zakon 2011, Narodne novine 125/2011, čl. 116.3. – kaznit će se kaznom zatvora od 1 do 8 godina ukoliko je riječ o bliskoj osobi (osnovni oblik kaznenog djela kažnjiv je kaznom zatvora od 6 mjeseci do 5 godina)

¹² Kazneni zakon 2011, Narodne novine 125/2011, čl. 136.3. – kaznit će se kaznom zatvora od 1 do 10 godina ukoliko je riječ o bliskoj osobi (osnovni oblik kaznenog djela kažnjiv je kaznom zatvora do 3 godine za protupravno oduzimanje slobode i od 6 mjeseci do 5 godina za protupravno oduzimanje slobode s ciljem prisile da se što učini, ne učini ili da žrtva trpi).

¹³ Kazneni zakon 2011, Narodne novine 125/2011, čl. 138.2. – iako je kazna ista bez obzira na žrtvu, ukoliko je riječ o bliskoj osobi kazneno djelo progoni se po službenoj dužnosti namjesto po privatnoj tužbi.

¹⁴ Kazneni zakon 2011, Narodne novine 125/2011, čl. 139.2. – kaznit će se kaznom zatvora do 3 godine i progoni se po službenoj dužnosti ukoliko je riječ o bliskoj osobi (osnovni oblik kaznenog djela kažnjivo se kaznom zatvora do 1 godine i progoni se po privatnoj tužbi).

¹⁵ Kazneni zakon 2011, Narodne novine 125/2011, čl. 140.2. – kaznit će se kaznom zatvora do 3 godine ukoliko je riječ o bliskoj osobi, osnovni oblik kaznenog djela kažnjiv je kaznom zatvora do 1 godine. Ne postoji progon po službenoj dužnosti, već žrtva (ukoliko nije riječ o djetetu) mora podnijeti prijedlog za progon.

¹⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Narodne novine 56/2015, čl. 49.

država osigurala kažnjavanje svih djela nasilja u obitelji za koja ne postoji liječnički nalaz (potreban za dokazivanje tjelesne ozljede), ali koja su složenija od prijetnje i uključuju višegodišnju prisilnu kontrolu i nasilje. Kazneni zakon ne definira "prisilnu kontrolu" kao ključni element partnerskog nasilja, ostavljajući definiciju nasilja u obitelji u članku 179a nejasnom.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji prekršajni je zakon koji nasilje u obitelji definira kao:¹⁷

"1. tjelesno nasilje

2. tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci

3. psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost

4. spolno uznemiravanje

5. ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci

6. zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje."

Nasilje u obitelji kažnjivo je novčanom kaznom, kaznom zatvora ili zaštitnim mjerama. Tko počini nasilje u obitelji kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 2000,00 HRK (270€) ili kaznom zatvora do 90 dana. Tko ponovi nasilje kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 6,000 HRK (800€) ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje 30 dana. Zakon također određuje teže oblike nasilja u obitelji, pa je za nasilje počinjeno u nazočnosti djeteta novčana kazna najmanje 7,000 HRK (930€), a zatvorska najmanje 45 dana (8,000 HRK, tj. 1,060€ ili 60 dana zatvora za ponavljanje), dok je za nasilje počinjeno na štetu djeteta ili osobe s invaliditetom novčana kazna najmanje 12,000 HRK (€1,600) ili 70 dana zatvora.

Kako bi osigurala primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji vlada je 2005. (uz izmjene i dopune 2006.) usvojila Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji koji je 2019. dobio novi oblik. Ciljevi su novog protokola, između ostalih, podizanje javne svijesti o problemu nasilja, prevencija nasilnog ponašanja, uvođenje programa prevencije u obrazovne institucije, rana identifikacija rizika i međusobna razmjena informacija za sveobuhvatnu zaštitu žrtava i članova obitelji, kao i za integrirani pristup zaštiti od nasilja u obitelji.¹⁸

U Hrvatskoj za slučajeve nasilja u obitelji ne postoji specifična hitna mjera zabrane približavanja. Mjere opreza iz Prekršajnog zakona mogu se, međutim, propisati kao hitne. Članak 130 Prekršajnog zakona navodi 6 mjera opreza koje uključuju i zabranu posjećivanja određenog mjesta ili područja, zabranu približavanja određenoj osobi i zabranu uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom. U slučajevima nasilja u obitelji policija može naložiti ove mjere opreza na rok do 8 dana pa počinitelj mora odmah napustiti dom (baš kao u slučaju hitnih mjera zabrane približavanja u drugim zemljama). Nakon nalaganja mjere opreza policija ima 8 dana za podnošenje optužnog prijedloga kojim traži od suda i produljenje trajanja mjere

¹⁷ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji 2023, Narodne novine 114/2022, čl. 10.

¹⁸ Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, 2019., dostupno na: <https://zdravlje.gov.hr/izdvojeno/obavijesti/arhiva-4961/protokol-o-postupanju-u-slucaju-nasilja-u-obitelji-zakljucak-vlade-4975/4975>

opreza. U protivnom se ona ukida nakon 8 dana. Žalbeni postupak ne odgađa izvršenje mjera opreza.

Kazneni zakon¹⁹ propisuje ukupno devet sigurnosnih mjera koje se mogu primijeniti na svakog okrivljenika u kaznenom postupku. Sigurnosne mjere teku od izvršnosti presude.

Zabranu približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve (članak 73), druge osobe ili grupe osoba, odnosno zabranu približavanja određenom mjestu sud će izreći kada postoji opasnost da bi počinitelj prema tim osobama ili na tim mjestima mogao ponovno počiniti kazneno djelo. Ova se mjera može izreći u trajanju od jedne do pet godina.

Udaljenje iz zajedničkog kućanstva (članak 74) sud će izreći počinitelju kaznenog djela nasilja prema osobi s kojom živi u zajedničkom kućanstvu ako postoji visok stupanj opasnosti da bi bez provođenja ove mjere počinitelj mogao ponovno počiniti nasilje prema članu zajedničkog kućanstva. Mjera se može izreći u trajanju od 3 mjeseca do 3 godine.

Preostale tri mjere koje se mogu izreći počinitelju rodno uvjetovanog nasilja prema ženama su: obvezno psihijatrijsko liječenje (čl. 68), obvezno liječenje od ovisnosti (čl. 69) i obvezan psihosocijalni tretman (čl. 70). Sve tri mogu se provoditi tijekom trajanja zatvorske kazne ili tijekom probacije.

Za dvije mjere usmjerene na zaštitu žrtve postoje posebne procedure za nadzor opisane u Pravilniku o načinu izvršenja sigurnosnih mjera zabrane približavanja i udaljenja iz zajedničkog kućanstva.²⁰ Za svaku od ovih mjera policijski službenik odgovoran za njihovu provedbu sastavlja u suradnji sa žrtvom Plan izvršenja sigurnosne mjere i jednom tjedno provjerava sa žrtvom postupa li počinitelj u skladu s izrečenom mjerom. Iako je jezik Pravilnika pomalo nejasan, jasno je da se nadzor nad postupanjem u skladu s mjerom radi prvenstveno kroz komunikaciju sa žrtvom te se temelji na prijavama kršenja koje potječu od žrtve ili drugih njoj bliskih osoba. Počinitelj koji se zatekne u kršenju jedne od ovih dviju sigurnosnih mjera bit će uhićen i protiv njega će nadležnom državnim odvjetniku biti podnesena kaznena prijava. Za kršenje sigurnosnih mjera zapriječena je kazna zatvora u trajanju do dvije godine.

Zakon o kaznenom postupku²¹ propisuje mjere opreza. U slučaju kad postoje okolnosti zbog kojih je moguće odrediti istražni zatvor ili je taj zatvor već određen, sud i državni odvjetnik će, ako se ista svrha može ostvariti mjerom opreza, obrazloženim rješenjem odrediti primjenu jedne ili više takvih mjera. Pritom će se okrivljenik upozoriti da će se u slučaju nepridržavanja izrečene mjere ona zamijeniti istražnim zatvorom. Članak 98 stavak 2 Zakona navodi da su mjere opreza:

- 1) zabrana napuštanja boravišta,
- 2) zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja,
- 3) obveza redovitog javljanja određenoj osobi ili državnom tijelu,
- 4) zabrana približavanja određenoj osobi,

¹⁹ Kazneni zakon, Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>.

²⁰ Pravilnik o načinu izvršenja sigurnosnih mjera zabrane približavanja i udaljenja iz zajedničkog kućanstva, Narodne novine 76/13, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_76_1544.html

²¹ Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku>

- 5) zabrana uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom,
- 6) zabrana obavljanja određene poslovne aktivnosti,
- 7) privremeno oduzimanje putne i druge isprave za prijelaz državne granice,
- 8) privremeno oduzimanje dozvole za upravljanje motornim vozilom.
- 9) zabrana uhođenja ili uznemiravanja žrtve ili druge osobe,
- 10) udaljenje iz doma,
- 11) zabrana pristupa internetu.

U skladu sa Zakonom o kaznenom postupku, u slučaju nepridržavanja mjera opreza one će se zamijeniti istražnim zatvorom.

Glavni zakon za izricanje zaštitnih mjera jest Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji.²² U skladu s ovim Zakonom zaštitne mjere definiraju se kao prekršajnopravne sankcije koje se mogu izreći neovisno ili s drugim sankcijama (kaznom zatvora ili novčanom kaznom). Članak 12 ovoga Zakona navodi kako je svrha zaštitnih mjera spriječiti nasilje u obitelji, osigurati zaštitu zdravlja i sigurnosti žrtve nasilja u obitelji te otkloniti okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje novog prekršaja. Zakon propisuje sljedeće zaštitne mjere:

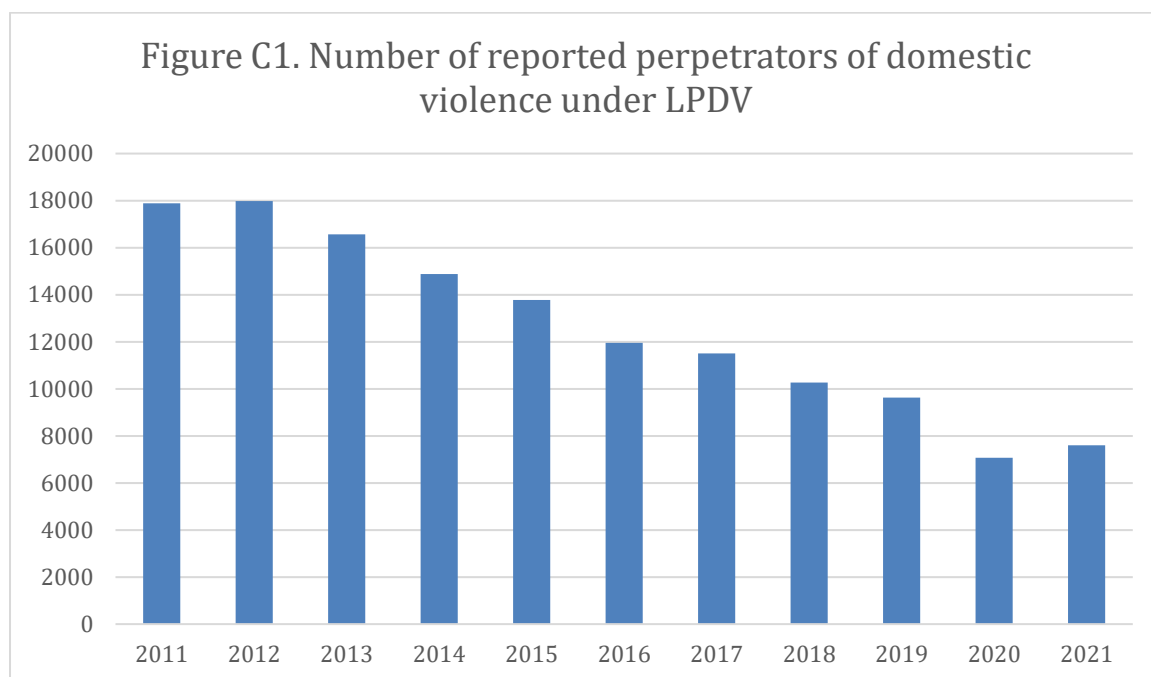
1. obveznog psihosocijalnog tretmana,
2. zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji,
3. udaljenja iz zajedničkog kućanstva,
4. obveznog liječenja od ovisnosti.

Zaštitne mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva i zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve (iseljivanje i zabrana prilaska) ne mogu biti kraće od jednog mjeseca niti dulje od dvije godine. Obvezni psihosocijalni tretman ne može trajati kraće od 6 mjeseci, a obvezno liječenje od ovisnosti ne može trajati dulje od jedne godine. Nepridržavanje zaštitne mjere kaznit će se novčanom kaznom od najmanje 3,000 HRK (400€) ili kaznom zatvora u trajanju ne kraćem od 10 dana.

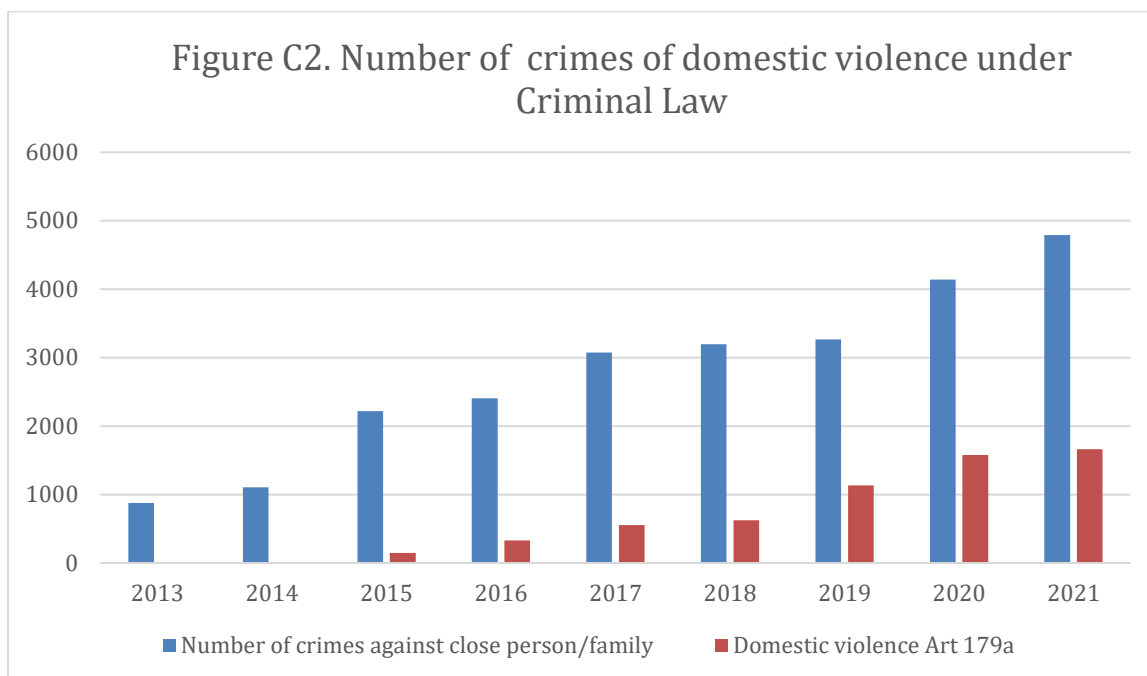
Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji u članku 12 navodi da se zaštitne mjere mogu izreći po službenoj dužnosti, na prijedlog ovlaštenog tužitelja, žrtve ili centra za socijalnu skrb. Ovlašteni tužitelj u slučajevima koji se vode u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji obično je policija, a ponekad i državni odvjetnik. U skladu s člankom 14 istoga Zakona sud može zaštitne mjere zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te udaljenja iz zajedničkog kućanstva izreći prije pokretanja prekršajnog postupka na prijedlog žrtve ili drugog ovlaštenog tužitelja ako postoji izravna opasnost za sigurnost žrtve ili članova njezine obitelji odnosno člana zajedničkog kućanstva. Takvu će odluku sud donijeti bez odgode, a najkasnije u roku od dvadeset četiri sata od podnošenja prijedloga. Sud će odluku donijeti nakon saslušanja žrtve i osobe protiv koje se traži izricanje zaštitne mjere. Žalba ne odgađa izvršenje odluke. Odluku će sud ukinuti ako žrtva ili drugi ovlašteni tužitelj u roku od osam dana od dana donošenja odluke ne podnese optužni prijedlog, o čemu je dužan upozoriti žrtvu.

²² Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Narodne novine 70/17, 126/19, dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/81/Zakon-o-za%C5%A1titi-od-nasilja-u-obiljelji>

Manje od 20% žena nasilje prijavljuje policiji. Broj slučajeva prijavljenih svake godine u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji u postojanom je padu u proteklih 10 godina, s 58% manje prijavljenih slučajeva 2021. u odnosu na 2011. godinu (Grafički prikaz C1). Posljednjih godina više se slučajeva prijavljuje u skladu s Kaznenim zakonom (Grafički prikaz C2), ali taj rast nije ni približno jednak padu broja prijave u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji. Kvalitativna istraživanja pokazuju da žene ne prijavljuju nasilje zbog manjka informacija o svojim pravima, srama, financijskih razloga, osjećaja manje vrijednosti uzrokovanog propalim brakom i nepovjerenja u rad institucija. Među ženama koje su nasilje prijavile, tri od pet (60%) nisu bile zadovoljne postupanjem policije.

Grafički prikaz C1. Broj prijavljenih počinitelja nasilja u obitelji u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji

Grafički prikaz C2. Broj kaznenih djela nasilja u obitelji u skladu s Kaznenim zakonom. Plavo – broj kaznenih djela prema bliskojoj osobi/članu obitelji. Crveno – nasilje u obitelji u skladu s člankom 179a Kaznenog zakona.

Okvirni model za pristup pravdi

Osobe koje su preživjele rodno uvjetovano nasilje prema ženama pristup pravdi ostvaruju putem dviju pravosudnih komponenti, prekršajne i kaznene. U skladu s objema, sve institucije dužne su prijaviti rodno uvjetovano nasilje, a posebice nasilje u obitelji. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji u članku 7 navodi: "Zdravstveni radnici, djelatnici u ustanovama socijalne skrbi, osobe zaposlene u odgojno-obrazovnim ustanovama, stručni radnici zaposleni u vjerskim ustanovama, humanitarnim organizacijama ili organizacijama civilnog društva te sve druge stručne osobe koje u svom radu dolaze u kontakt sa žrtvama nasilja u obitelji dužni su prijaviti policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svojih poslova." Stoga su svi navedeni stručnjaci dužni saznanja o nasilju u obitelji odmah prijaviti policiji.

Žrtva policiju može i izravno kontaktirati i policija je obavezna izaći na hitnu intervenciju u domu žrtve. Ovlašteni tužitelj u slučajevima koji se vode u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji obično je policija, a ponekad i državni odvjetnik. Policija tijekom istrage utvrđuje je li prijava za nasilje u obitelji bila osnovana te je li riječ o prekršaju ili kaznenom djelu. Ako policija utvrdi da je riječ o prekršaju u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji podnijet će optužni prijedlog prekršajnom sudu. Slučajevi fizičkog nasilja sude se u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji samo ako pretrpljene ozljede nisu vidljive. Ako su ozljede vidljive, slučaj se određuje kao kazneno djelo i sudi u skladu s Kaznenim zakonom. Optužni prijedlog sadrži informacije o slučaju, kao i predložene zaštitne mjere. Slučaj ide na sud gdje će sudac odlučiti o kazni i zaštitnim mjerama.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji također određuje prava žrtve. Prema ovom Zakonu žrtva nasilja u obitelji ima sljedeća prava (članak 6):

1. pravo na pristup službama za potporu žrtvama nasilja u obitelji,

2. pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama nasilja u obitelji,
3. pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde,
4. pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka,
5. pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju svih radnji u kojima sudjeluje,
6. pravo da na njezin zahtjev, bez nepotrebne odgode, bude obaviještena o ukidanju zadržavanja ili bijegu okrivljenika te stavljanju izvan snage odluke o izricanju zaštitnih mjera i ukidanju mjera opreza koje su određene radi njezine zaštite ili otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora,
7. pravo na tajnost podataka čijim bi se otkrivanjem mogla ugroziti njezina sigurnost ili sigurnost osoba iz članka 8. stavka 1. i 2. ovoga Zakona te pravo zahtijevati isključenje javnosti u postupku pred sudom,
8. pravo na opunomoćenika u postupku,
9. pravo, na vlastiti zahtjev, biti obaviještena o poduzetim radnjama povodom prijave i o ishodu postupka,
10. pravo biti ispitana bez neopravdane odgode nakon podnošenja prijave, pravo zahtijevati da bude ispitana u postupku pred sudom te pravo da se daljnja ispitivanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe prekršajnog postupka,
11. pravo biti ispitana na policiji od strane osobe istog spola,
12. pravo na izbjegavanje kontakta s počiniteljem prije i tijekom postupka, osim ako prekršajni postupak zahtijeva takav kontakt,
13. pravo na privremeni smještaj u odgovarajuću ustanovu u skladu s posebnim zakonom,
14. pravo na policijsku zaštitu i osiguranje, po nalogu suda, u svrhu neometanog uzimanja osobnih stvari prilikom napuštanja zajedničkog kućanstva.

Tijekom postupka u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji žrtva može u skladu s Prekršajnim zakonom ishoditi hitnu mjeru zabrane približavanja. Praćenje podvrgavanja mjerama opreza izrečenima u skladu s Prekršajnim zakonom provodi policija. Sud može u svako doba zatražiti provjeru izvršavanja mjere opreza i izvješće od policije ili drugog tijela koje izvršava mjeru opreza. Postupanje protivno određenoj mjeri opreza može se kazniti novčanom kaznom do 10,000 HRK (1,300€).

Postoje tri pravilnika koji reguliraju primjenu zaštitnih mjera u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji. Pravilnik o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana²³ i Pravilnik o načinu provedbe zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti²⁴ definiraju tko i kako može provoditi ove tretmane i liječenja. Pravna ili fizička osoba, odnosno ustanova koja provodi psihosocijalni tretman ili liječenje odgovorna je za izvještavanje suda o nepridržavanju mjere.

Za zaštitne mjere koje žrtvu štite izravno, tj. za zabranu približavanja i udaljenje iz zajedničkog kućanstva, postoji Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva.²⁵

²³ Pravilnik o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana, Narodne novine 116/18, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_116_2315.html

²⁴ Pravilnik o načinu provedbe zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti, Narodne novine 110/18, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_110_2132.html

²⁵ Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva, Narodne novine 28/19, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_28_577.html

Tijekom provedbe zaštitne mjere policijski službenik odgovoran za njezinu provedbu (voditelj mjere) dužan je u kontaktu s počiniteljem, po potrebi, a najmanje jedanput mjesečno, provjeriti postupa li počinitelj u skladu s izrečenom zaštitnom mjerom te ga upozoriti na posljedice u slučaju kršenja izrečene mjere. Ovisno o okolnostima i ponašanju počinitelja u odnosu na izrečenu zaštitnu mjeru, kontakt s počiniteljem ostvaruje se neposredno, dolaskom počinitelja u policijsku postaju, putem drugih policijskih službenika ili putem komunikacijskih sredstava. Postupanje u skladu s mjerom provjerava se i u kontaktu sa žrtvom. Osoba koja ne postupa u skladu s mjerom kaznit će se novčanom kaznom od najmanje 3,000 HRK (400€) ili kaznom zatvora u trajanju najmanje 10 dana.

U slučajevima koji završe na kaznenom sudu jer su definirani kao kazneno djelo primjenjuje se Zakon o kaznenom postupku. Prema Zakonu o kaznenom postupku mjere opreza mogu biti određene uoči ili tijekom kaznenog postupka. Mjere opreza mogu biti naložene prije i tijekom kaznenog postupka. Prije podizanja optužnice mjere opreza određuje, produljuje i ukida rješenjem državni odvjetnik, a sudac istrage kad odlučuje o istražnom zatvoru. Državni odvjetnik ili sudac istrage koji je mjeru odredio nadležan je za njezino produljenje ili ukidanje. Nakon podizanja optužnice pa do pravomoćnosti, odnosno izvršnosti presude te mjere određuje, produljuje i ukida prvostupanjski sud.²⁶

Sigurnosne mjere koje propisuje Kazneni zakon može izreći samo sudac predmeta. Kako bi bile izrečene, državni odvjetnik ili žrtva moraju podnijeti zahtjev. Sud također može odlučiti o sigurnosnoj mjeri (ili mjerama) bez zahtjeva državnog odvjetnika ukoliko je smatra neophodnom.

Tijekom kaznenog postupka žrtva u skladu s člankom 43 Zakona o kaznenom postupku ima sljedeća prava:

1. pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela,
2. pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom,
3. pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde,
4. pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka,
5. pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka,
6. pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje,
7. pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka,
8. pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu u skladu s odredbama Kaznenog zakona, pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo biti obaviještena o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika,
9. pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave (i podnošenje pritužbe višem državnog odvjetniku,

²⁶ Članak 98, stavak 5 Zakona o kaznenom postupku.

10. pravo da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite,

11. pravo da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak.

U praksi se, međutim, ne poštuju uvijek sva navedena prava žrtve. Hrvatske vlasti često ne uspijevaju učinkovito reagirati na nasilje. Ponovljivu i rodno uvjetovanu prirodu nasilja u obitelji, kao ni njezin kontekst prisilne kontrole državni organi ne uzimaju u obzir. Nasilje se istražuje i progoni u okviru izoliranih slučajeva fizičkog, seksualnog, verbalnog ili ekonomskog nasilja, pri čemu se rodna uvjetovanost nasilja i kontekst moći i kontrole počinitelja nad žrtvom ne uzimaju u obzir. Iz tih su razloga kazne vrlo niske, a kazne zatvora izriču se u približno 10% slučajeva.

Počinitelje se gotovo nikada ne zadržava u istražnom zatvoru. Sigurnosne mjere Kaznenog zakona, mjere opreza Zakona o kaznenom postupku i zaštitne mjere Prekršajnog zakona koriste se uglavnom kako bi se počinitelja spriječilo u bijegu, uništavanju dokaza ili ponavljanju djela. Posljednji se argument može koristiti kako bi se zaštitilo žrtvu, ali to je rijedak slučaj. Vrlo mali broj sudaca koristit će ove mjere temeljem žrtvina straha i s namjerom da je zaštititi. To znači da je žrtva, naročito u kaznenim procesima koji mogu trajati godinama, nezaštićena u vrlo dugom vremenskom razdoblju.

Većinom se izriču novčane i uvjetne kazne. Primjerice, 2019. tek je 12% počinitelja osuđenih u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji izrečena kazna zatvora. Više od polovine (54%) počinitelja dobilo je novčanu kaznu, 34% uvjetnu.²⁷ Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova nakladnik je dviju stručnih analiza pravomoćnih kaznenih i prekršajnih presuda o nasilju prema ženama u razdoblju 2012.-2016. Istraživanje "Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih kaznenih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016."²⁸ analiziralo je 655 presuda, dok je ono "Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih prekršajnih presuda o nasilju prema ženama 2012. – 2016."²⁹ analiziralo njih 470. Sve presude ticale su se samo rodno uvjetovanog nasilja prema bliskoj osobi. Obje analize pokazale su da sudovi imaju tendenciju za nasilje u obitelji izricati niske kazne, s tek oko 10% kazni zatvora. Postoji opći manjak razumijevanja rodnog aspekta rodno uvjetovanog nasilja, kao i njegove postojane prisutnosti, koji policiju, državno odvjetništvo i sudove upućuje na tretiranje rodno uvjetovanog nasilja isključivo u kontekstu izoliranih slučajeva.

Promotrimo li zasebno sigurnosne mjere i mjere opreza, istraživanje je pokazalo da je u 655 analiziranih predmeta u skladu s Kaznenim zakonom u samo 6% njih (40 od 655) sud izrekao

²⁷ Izvješće o radu Povjerenstva za praćenje i unaprjeđenje rada tijela kaznenog i prekršajnog postupka i izvršavanja sankcija vezanih za zaštitu od nasilja u obitelji za 2019. godinu. <https://mpu.gov.hr/izvjesce-o-rad-u-povjerenstva-za-pracenje-i-unaprjedjenje-rada-tijela-kaznenog-i-prekršajnog-postupka-i-izvršavanja-sankcija-vezanih-za-zastitu-od-nasilja-u-obitelji/26212>

²⁸ Rašić, M. et al. *Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih kaznenih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016.*, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske, 2019, dostupno na: http://vawa.prs.hr/storage/uploads/publikacije/Kvantitativni_rezultati_kaznenih_presuda-3c09.pdf

²⁹ Rašić, M. et al. *Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih prekršajnih presuda o nasilju prema ženama 2012. – 2016.*, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske, 2019, dostupno na: http://vawa.prs.hr/storage/uploads/publikacije/Kvantitativni_rezultati_prekršajnih_presuda-4861.pdf

mjere opreza u skladu sa Zakonom o kaznenom postupku. Kada je riječ o drugom istraživanju prekršajnih predmeta, od njih 470 mjere opreza izrečene su u samo 5% njih (22), a zaštitne u 22% (105).

Okvir postojećih zdravstvenih i socijalnih politika za žrtve rodno uvjetovanog nasilja

Zdravstvene i socijalne politike za žrtve rodno uvjetovanog nasilja dio su općih državnih politika. Žrtve nasilja u obitelji ili drugih oblika nasilja uključene su kao korisnici u Zakon o socijalnoj skrbi (članak 21). Prava u sustavu socijalne skrbi temeljem ovoga Zakona su: zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja, pravo na troškove ogrjeva, naknada za osobne potrebe korisnika smještaja, jednokratne naknade, naknade u vezi s obrazovanjem, osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu, status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja, naknada do zaposlenja te socijalne usluge i naknade za ugroženog kupca energenata (članak 25).

I pojedinci i obitelji imaju pravo na savjetovanje i pomaganje koje provode centri za socijalnu skrb i obiteljski centri (centri za obiteljsko savjetovanje / obiteljska savjetovališta). To su opće socijalne usluge pomoći i podrške. Žrtve nasilja u obitelji spominju se zasebno samo u vezi sa socijalnom uslugom privremenog smještaja. U slučajevima nasilja u obitelji, centri za socijalnu skrb trebali bi pomoći žrtvi prijavom nasilja policiji, obavještavanjem žrtve o njezinim pravima, pružanjem smještaja i financijske pomoći.

U slučajevima nasilja u obitelji centrima za socijalnu skrb daju se značajni zadaci i autoritet jer su upravo oni obavezni: nasilje prijaviti policiji, predložiti sudu zaštitne mjere koje su žrtvi potrebne, razgovarati sa žrtvom i napraviti procjenu njezinih potreba te sigurnosni plan za nju, procijeniti položaj djeteta / djece i predložiti/naložiti mjere za njegovu / njihovu zaštitu, pronaći smještaj za žrtvu, pružiti pravnu, psihološku i financijsku pomoć, osigurati medicinsku pomoć za žrtvu, razgovarati s počiniteljem, napraviti procjenu njegovih potreba, objasniti mu posljedice njegova ponašanja, pomoći mu i osigurati adekvatnu stručnu pomoć, kroz individualni se pristup usmjeriti na dijagnozu i procjenu socijalne situacije (*case work*), napisati mišljenja i predložiti sudu mjere.

Timovi za brak i obitelj, sastavljeni od socijalnog radnika, pravnog savjetnika i psihologa, rade s obiteljima, uključujući i slučajeve nasilja u obitelji. Zakoni i poslovnici obvezuju ih da štite najprije djecu, što se često radi na štetu žene koja je preživjela nasilje. Također se od njih traži da pomognu i žrtvi i počinitelju, pri čemu počinitelj često djeluje ili šarmantno i nevino ili prijeteće. Većina centara za socijalnu skrb ima tek jednog zaštitara, a većinu njihovih zaposlenika čine žene koje stoga također nisu primjereno zaštićene od nasilnika.

Zdravstveni radnici također su obavezni prijaviti nasilje u obitelji koristeći posebni obrazac i vrlo su važni u pravosudnom postupku jer izdaju liječničke nalaze o ozljedama koji su u hrvatskom Kaznenom zakonu važni za dokazivanje fizičkog nasilja.

Specijalizirane usluge podrške ženama u Hrvatskoj pružaju uglavnom ženske nevladine organizacije. Vijeće Europe procjenjuje da je za žrtve nasilja u obitelji u Hrvatskoj potrebno 428 mjesta u skloništima. Država u svojim izvještajima tvrdi da u Hrvatskoj postoji 25 skloništa s

325 mjesta. Ta brojka uključuje autonomna ženska skloništa, državne domove, smještaje koje pružaju vjerske organizacije, smještaje kojih su osnivači gradovi i županije. Ovi objekti i programi temeljito se razlikuju u pristupu, principima i količini iskustva, kao i u dostupnim sredstvima i financiranju. Od ukupno 25 skloništa za žrtve nasilja u obitelji u Republici Hrvatskoj skloništa na 8 lokacija vode ženske nevladine udruge/autonomna skloništa za žene, 6 organizacije civilnog društva, na 5 lokacija vjerske institucije, a na ostalih 6 drugi pružatelji usluga smještaja, odnosno Crveni križ i domovi/ustanove.³⁰

Autonomna ženska skloništa rade na feminističkim principima pružanja pomoći ženama koje su preživjele nasilje i njihovoj djeci. Većina skloništa također vodi i savjetodavne centre i telefone. Unutar skloništa, smještaj je besplatan. Sa ženama rade stručnjakinje, socijalne radnice i psihologinje, a pruža im se i besplatna pravna pomoć i zastupanje. U većini hrvatskih skloništa žene mogu ostati do jedne godine.

Država i Katolička crkva u Hrvatskoj, katkada u suradnji sa ženskim i drugim nevladinim organizacijama, vode sigurne kuće kojima pristup nije slobodan, već je moguć samo uz uputnicu centra za socijalnu skrb. Žrtvin pristup državnim i crkvenim skloništima uvjetovan je, dakle, uputnicom koja je pak uvjetovana time da žrtva nasilje prijavi policiji. Centar za socijalnu skrb također određuje koja žena može ići u sklonište i koliko dugo u njemu može ostati (uobičajeno nekoliko mjeseci ili manje). Ovi zahtjevi nažalost isključuju neregistrirane migrantkinje i ograničavaju pristup skloništu drugim ženama, poput tražiteljica azila. Autonomna ženska skloništa ne zahtijevaju uputnice i dozvoljavaju boravak do jedne godine ili dulje. Dulja vremena boravka važna su zbog vrlo dugih, kaznenih i prekršajnih, pravosudnih procesa.

³⁰ Report of the Republic of Croatia on Implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, 2022, str. 37–38.

II. DIO Mapiranje trenutnih dosega sustava pomoći i podrške temeljenog na traumi, pristup pravdi i manjkavosti u Hrvatskoj

Cilj studije

Ovaj dio izvještaja analizira postojeće nacionalno zakonodavstvo i dokumente povezane s nasiljem u obitelji i nasiljem prema ženama u kontekstu uključivanja načela sustava pomoći i podrške temeljenog na traumi (TIC). Cilj analize jest odrediti u kojoj se mjeri ta načela ugrađuju u nacionalnu politiku i pravne dokumente s namjerom borbe protiv nasilja prema ženama i nasilja u obitelji te njihove prevencije.

Metoda

Izbor dokumenata za analizu napravljen je u skladu s kriterijima Znanstvenog odbora. Među odabranim dokumentima su:

- Nacionalne politike i strategije za borbu protiv nasilja u obitelji i afirmaciju rodne ravnopravnosti.
- Zakonodavstvo povezano s nasiljem u obitelji i pravima žrtve.
- Podzakonski akti, koji uključuju pravilnike postupanja i protokole.
- Lokalne strategije za borbu protiv nasilja u obitelji.

Analizirano je ukupno osamnaest dokumenata.

Postupak

Postupak analize podataka započinje upisivanjem odabranih dokumenata prema vrsti u Excel tablicu. Odabrane su najnovije verzije dokumenata i niti jedan dokument nije stariji od deset godina.

Dokumenti se potom analiziraju s obzirom na prisutnost načela TIC-a. Načela je sedam:

- Prepoznavanje
- Uspostava emocionalne sigurnosti
- Ponovna uspostava izbora i kontrole
- Omogućavanje umrežavanja
- Izbjegavanje retraumatizacije
- Senzibiliziranost za kulturalne razlike
- Izbjegavanje sekundarne viktimizacije

Za svako načelo TIC-a istraživanje je tragalo za dokazima – riječima i izrazima koji pokazuju da su ova načela uzimana u obzir prilikom sastavljanja dokumenta. Traganje je provedeno s obzirom na ciljeve i vrijednosti (agendu) na kojima se dokument temelji. Analiza se vodila sljedećim pitanjima:

1. Koji su aspekti (za kojima tragate – prema indikatorima) vidljivi u jeziku agende?
2. Upućuje li jezik agende na te aspekte izravno ili neizravno?

3. Što je eksplicitno navedeno u agendi?
4. Što nije navedeno u agendi?
5. Kako je to usklađeno sa zakonskim ili regulatornim zahtjevima?
6. U kojoj se mjeri lokalna politika odražava na nacionalne ili međunarodne trendove i ciljeve?

Analiza je istražila pojavljuje li se riječ *trauma* u dokumentima, a potom zahvatila teme koje pokazuju prisustvo pokazatelja TIC-a. Naposljetku, sastavljen je izvještaj o analizi s primjerima indikatora TIC-a u tekstovima dokumenata.

Analiza podataka

Analiza osamnaest dokumenata zaključila je da njih 67% (12) sadrži barem jedno načelo sustava pomoći i podrške temeljenog na traumi. Od tih 12 dokumenata, 11% (2 dokumenta) sadrži svih sedam načela, 5% (1 dokument) pet načela, 11% (2 dokumenta) četiri načela, 17% (3 dokumenta) dva načela, 28% (5 dokumenata) jedno načelo, a 28% (5 dokumenata) ne sadrži načela TIC-a.

Upućivanje na traumu u dokumentima

Od analiziranih 18 dokumenata samo tri sadrže riječ *trauma*. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine spominje *traumatizaciju*, Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022. spominje djecu i mlade *traumatizirane* nasiljem u obitelji, a Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji spominje *izbjegavanje sekundarne viktimizacije*.

Broj načela	Broj dokumenata	Postotak dokumenata
7	2	11%
5	1	5%
4	2	11%
2	3	17%
1	5	28%
0	5	28%
Sadrže riječ "trauma"	3	17%

Upućivanje na načela TIC-a

Br.	Dokument	Broj ustanovljenih načela TIC-a	Ustanovljena načela TIC-a
Strateški dokumenti (17% svih dokumenata)			

1	Nacionalna politika za ravnopravnost spolova 2011.-2015.	2	Prepoznavanje Senzibiliziranost za kulturalne razlike
2	Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022.	4	Prepoznavanje Uspostava emocionalne sigurnosti Omogućavanje umrežavanja Izbjegavanje retraumatizacije
3	Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022.	4	Prepoznavanje Uspostava emocionalne sigurnosti Omogućavanje umrežavanja Izbjegavanje retraumatizacije
Zakoni (61% svih dokumenata)			
4	Zakon o ravnopravnosti spolova	0	
5	Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji	7	Prepoznavanje Uspostava emocionalne sigurnosti Ponovna uspostava izbora i kontrole Omogućavanje umrežavanja Izbjegavanje retraumatizacije Senzibiliziranost za kulturalne razlike Izbjegavanje sekundarne viktimizacije
6	Kazneni zakon	1	Prepoznavanje
7	Zakon o kaznenom postupku	7	Prepoznavanje Uspostava emocionalne sigurnosti Ponovna uspostava izbora i kontrole Omogućavanje umrežavanja Izbjegavanje retraumatizacije Senzibiliziranost za kulturalne razlike Izbjegavanje sekundarne viktimizacije
8	Prekršajni zakon	0	

9	Obiteljski zakon	2	Prepoznavanje Izbjegavanje sekundarne viktimizacije
10	Zakon o socijalnoj skrbi	1	Omogućavanje umrežavanja
11	Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći	0	
12	Zakon o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima	1	Omogućavanje umrežavanja
13	Zakon o suzbijanju diskriminacije	2	Prepoznavanje Senzibiliziranost za kulturalne razlike
14	Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela	1	Prepoznavanje
Podzakonski akti (22% svih dokumenata)			
15	Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji	5	Prepoznavanje Uspostava emocionalne sigurnosti Ponovna uspostava izbora i kontrole Omogućavanje umrežavanja Izbjegavanje retraumatizacije
16	Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva	1	Omogućavanje umrežavanja
17	Pravilnik o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana	0	
18	Pravilnik o načinu provedbe zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti	0	

Načelo TIC-a	Broj dokumenata	Postotak dokumenata
Prepoznavanje	10	56%
Uspostava emocionalne sigurnosti	5	28%
Ponovna uspostava izbora i kontrole	3	17%
Omogućavanje umrežavanja	8	44%
Izbjegavanje retraumatizacije	5	28%
Senzibiliziranost za kulturalne razlike	4	22%

Izbjegavanje sekundarne viktimizacije	3	17%
---------------------------------------	---	-----

Prepoznavanje

Više od polovine dokumenata (56%) sadrži načelo **prepoznavanja**. U svim dokumentima ono je prisutno neizravno, u općem smislu, kao prepoznavanje da nasilje ima učinak na žrtvu i njezinu sposobnost nošenja s traumom. Najizravnija je Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022. u kojoj stoji da žene:

*"Kao najčešće razloge ostanka u nasilničkim odnosima navode ekonomsku i/ili emocionalnu ovisnost o partneru."*³¹

Drugi dokumenti tek prepoznaju da je žrtva u naročito ranjivoj poziciji te bi se stoga prema njoj trebalo odnositi brižno i dostojanstveno. Naglasak se osobito stavlja na stanje i položaj djece, pa se prema žrtvi treba odnositi s posebnom pozornošću kako bi ona razumjela dječja prava i potrebu za zaštitom.

Primjerice, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji sadrži žrtvino pravo na:

"obvezno savjetovanje žrtve na način na koji to može razumjeti o njenim zakonskim pravima, osobito o pravima djeteta".³²

Neizravno, i Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. i Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022. teže implementaciji odredbi Istanbulske konvencije pa sadrže koncepte rodno osjetljivog i na žrtvu usmjerenog pristupa.

Uspostava emocionalne sigurnosti

Manje od trećine dokumenata (28%) sadrži načelo **uspostave emocionalne sigurnosti**. Među njima su i nacionalne i lokalne (Zagreb) strategije zaštite od nasilja u obitelji, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Zakon o kaznenom postupku i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. Koncept emocionalne sigurnosti tiče se ponajprije pružanja sigurnog okruženja i informacija koje su žrtvi neophodne.

Prema Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, policija mora:

"pribaviti podatke i prikupiti obavijesti na način kojim će se osobi, za koju je prijavljeno ili se pretpostavlja da je žrtva nasilja omogućiti da policijskom službeniku neometano i bez straha

³¹ Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022. Dostupno na: <http://www1.zagreb.hr/slglasnik/index.html#/akt?godina=2018&broj=200&akt=DE57F085DE186C5CC125830B00438C3C>

³² Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, članak I.9, str. 6, dostupno na: https://mup.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Protokol_o_postupanju_u_slucaju_nasilja_u_obitelji-usvojila_Vlada_19_6_2019.pdf

*odnosno u odvojenim prostorijama i bez nazočnosti počinitelja nasilja, priopći sve obavijesti relevantne za utvrđivanje počinjenog nasilja”.*³³

U skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji žrtva također ima:

*"pravo biti ispitana na policiji od strane osobe istog spola" i "pravo na izbjegavanje kontakta s počiniteljem prije i tijekom postupka, osim ako prekršajni postupak zahtijeva takav kontakt".*³⁴

U sklopu uspostave emocionalne sigurnosti službene osobe trebale bi u kontaktu sa žrtvom zauzeti neosuđujući stav. Ta dimenzija načela nije eksplicitno sadržana u analiziranim dokumentima, ali se njezina prisutnost može iščitati iz namjere dokumenata da pruže adekvatnu i osjetljivu podršku tijekom ispitivanja žrtve o slučaju nasilja.

Primjerice, u Zakonu o kaznenom postupku stoji:

*"Prije ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje će u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela provesti pojedinačnu procjenu žrtve. Pojedinačna procjena žrtve uključuje utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ako postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjere propisane zakonom). Kada je žrtva kaznenog djela djeteta, pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti."*³⁵

Ponovna uspostava izbora i kontrole

Načelo **ponovne uspostave izbora i kontrole** sustava pomoći i podrške temeljenog na traumi pojavljuje se u tri (17%) analizirana dokumenta. Ponovno je riječ o Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Zakonu o kaznenom postupku i Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji. I ovo se načelo u njima pojavljuje neizravno i na općoj razini.

U Zakonu o kaznenom postupku stoji:

*"Pojedinačna procjena žrtve provodi se uz sudjelovanje žrtve i uzimajući u obzir njezine želje, uključujući i želju da se ne koriste posebne mjere zaštite propisane zakonom."*³⁶

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji navodi da žrtva ima sljedeća prava:

"1. pravo na pristup službama za potporu žrtvama nasilja u obitelji

³³ Ibid., str. 6.

³⁴ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, (Narodne novine, br. 70/17, 126/19, 84/21), članak 6, dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/81/Zakon-o-za%C5%A1titi-od-nasilja-u-obiljelji>

³⁵ Zakon o kaznenom postupku, (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13,

145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19), članak 43a, dostupno na:

<https://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku>

³⁶ Ibid.

2. pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama nasilja u obitelji
3. pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde
4. pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka"³⁷

Iako se radi o dobrom općem okviru za pomoć žrtvama u ponovnom stjecanju izbora i kontrole, potrebne su preciznije smjernice za uspostavljanje prostora u kojem žena može ispričati svoju priču, kao i za opis posla zaposlenika institucija. Namjesto da potrebe žrtve stavi u središte svoga odgovora na nasilje, zakonodavstvo je izrazito rodno neutralno i usmjereno na jamstvo žrtvina sudjelovanja u progonu.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji precizniji je kada navodi da se svi stručnjaci koji rade na poslovima zaštite i podrške žrtvama nasilja u obitelji trebaju pridržavati i ovih načela:

- "2. individualni pristup žrtvi nasilja u obitelji i primjena propisa o zaštiti osobnih podataka;
3. prema žrtvama nasilja postupati na posebno obziran, nepristran i stručan način poštujući njihovo dostojanstvo, a posebno prema ženama, djeci, osobama s invaliditetom i osobama starije životne dobi kao žrtvama nasilja u obitelji".³⁸

Omogućavanje umrežavanja

Načelo **omogućavanja umrežavanja** sustava pomoći i podrške temeljenog na traumi nađeno je u 8 (44%) dokumenata. Ono je uglavnom ograničeno na načelo posvećivanja pažnje uspostavi odnosa sa ženama žrtvama nasilja i djelomičnom ohrabrivanju njihovih odnosa sa zajednicom, posebice kada je riječ o zapošljavanju i rješavanju stambenog pitanja.

Primjerice, Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva nalaže policijskim službenicima da uspostave i održe kontakt sa žrtvom kako bi provjerili njezinu sigurnost i prikupili obavijesti radi utvrđivanja postupa li počinitelj u skladu s izrečenom zaštitnom mjerom. Zakonodavstvo i podzakonski akti sadrže ista načela ostajanja u kontaktu i izvještavanja žrtve o tijeku njezina slučaja.

Zakon o socijalnoj skrbi propisuje usluge savjetovanja za obitelji u krizi:

*"Savjetovanje i pomaganje obitelji uključuje podršku obitelji, intenzivnu podršku obitelji u krizi i dugoročni rad s članovima obitelji usmjeren na poboljšanje obiteljskih odnosa. Savjetovanje i pomaganje obitelji uključuje i psihološku pripremu djeteta za odlazak roditelja na izdržavanje kazne zatvora te za kontakte djeteta s roditeljem zatvorenikom u penalnoj ustanovi."*³⁹

³⁷ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, (Narodne novine, br. 70/17, 126/19, 84/21), članak 6.

³⁸ Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, str. 5.

³⁹ Zakon o socijalnoj skrbi, članak 78, stavak 2, dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi>

Te usluge nisu, međutim, namijenjene specifično ženama žrtvama nasilja te se pružaju bez obzira prema kontekstu traume koju su preživjele. Za žene žrtve nasilja Zakon o socijalnoj skrbi specifično predviđa samo privremeni hitni smještaj.

Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022. ženama žrtvama nasilja pruža ponovnu uspostavu njihova mjesta u zajednici putem stambenog zbrinjavanja.⁴⁰ Zakon o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima poblize propisuje:

*"Žrtva nasilja u obitelji podnosi zahtjev za stambeno zbrinjavanje nadležnom uredu državne uprave u županiji ili nadležnom upravnom tijelu Grada Zagreba."*⁴¹

Potiče se i zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. kao jednu od mjera navodi:

*"Planirati i programirati zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji."*⁴²

Izbjegavanje retraumatizacije

Načelo izbjegavanja retraumatizacije podrazumijeva da svaki sustav koji radi sa ženama žrtvama nasilja nastoji u svim interakcijama mogućnosti retraumatizacije smanjiti na najmanju moguću mjeru. Pružanje usluga pomoći i podrške mora biti svjesno svih praksi, postupaka i interakcija koje potencijalno mogu retraumatizirati žrtvu. Načelo je prisutno u pet (28%) dokumenata. To su dokumenti koji i inače sadrže najveći broj načela TIC-a: nacionalna i lokalna (Zagreb) strategija zaštite od nasilja u obitelji, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Zakon o kaznenom postupku i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji.

Primjerice, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji referirajući se na sustav podrške žrtvama i svjedocima navodi:

*"Cilj postupanja sustava podrške žrtvama i svjedocima Službe za podršku žrtvama i svjedocima Ministarstva pravosuđa i Odjela za podršku žrtvama i svjedocima pri Županijskim sudovima je omogućiti žrtvi ili svjedoku tijekom kaznenog ili prekršajnog postupka i nakon njega pružanje odgovarajuće podrške i pomoći u svrhu izbjegavanja dodatnih trauma, radi osnaživanja, rehabilitacije i uspostave narušenih prava."*⁴³

U uvodu Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. navodi se:

⁴⁰ Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022.

⁴¹ Zakon o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima, (Narodne novine, br. 106/18, 98/19), članak 45, stavak 1. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/1437/Zakon-o-stambenom-zbrinjavanju-na-potpomognutim-podru%C4%8Djima>

⁴² Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022., str. 33. dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Nacionalna%20strategija%20zastite%20od%20nasilja%20u%20obitelji%20za%20razdoblje%20do%202017.%20do%202022.%20godine.pdf>

⁴³ Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, str.. 9.

*"Propisivanjem kataloga prava žrtava nasilja u obitelji ojačat će se njihova procesnopravna pozicija, omogućiti im aktivno sudjelovanje u postupovnim radnjama koje nadležna tijela poduzimaju radi njihove zaštite i sankcioniranja počinitelja te spriječiti njihova traumatizacija i sekundarna viktimizacija u postupku."*⁴⁴

Manje izravno, Zakon o kaznenom postupku sažeto spominje obzir potreban pri ophođenju sa žrtvama tijekom kaznenog procesa.

"Policija, istražitelj, državno odvjetništvo i sud postupaju s posebnim obzirom prema žrtvi kaznenog djela".⁴⁵

Kako bi se izbjegla retraumatizacija, u skladu s istim Zakonom žrtva također ima:

"pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka".⁴⁶

Senzibiliziranost za kulturalne razlike

Načelo **senzibiliziranosti za kulturalne razlike** sustava pomoći i podrške temeljenog na traumi prisutno je u 4 (22%) dokumenta. Kao potreba poštivanja pojedinačnog iskustva i kulturalne pozadine svake žene prisutno je u Zakonu o kaznenom postupku i Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji kao pravo žrtve na individualni pristup. Kulturalna pozadina i štetne prakse u hrvatskom se zakonodavstvu izravno ne spominju.

Nacionalna politika za ravnopravnost spolova 2011.-2015. navodi mjeru koja se tiče ovoga načela:

*"Organizirat će se i provoditi kampanje i druge aktivnosti, radionice, predavanja, tribine, okrugli stolovi o problemu rodno uvjetovanog nasilja, uključujući trgovanje ljudima i prostituciju kao i nasilje nad LGBT osobama te tiskati, distribuirati publikacije i edukativne materijale o svim oblicima nasilja nad ženama radi informiranja i podizanja javne svijesti o pojavi, problemima i načinima suzbijanja rodno uvjetovanog nasilja."*⁴⁷

Izbjegavanje sekundarne viktimizacije

Posljednje načelo sustava pomoći i podrške temeljenog na traumi, **izbjegavanje sekundarne viktimizacije**, ustanovljeno je u tri (17%) dokumenta. To su Zakon o kaznenom postupku, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji i Obiteljski zakon.

Kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija, Obiteljski zakon navodi kako bi centri za socijalnu skrb trebali:

⁴⁴ Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022., str. 9.

⁴⁵ Zakon o kaznenom postupku, (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19), članak 16, stavak 2.

⁴⁶ Ibid, članak 43, stavak 7.

⁴⁷ Nacionalna politika za ravnopravnost spolova 2011.-2015., str 63. Dostupno na:

<https://ravnopravnost.gov.hr/nacionalna-politika-za-ravnopravnost-spolova-2011-2015/1713>

"Poticati roditelje na postizanje sporazuma i sudjelovanje u postupku obiteljske medijacije, osim u slučajevima obiteljskog nasilja."⁴⁸

Na taj način Obiteljski zakon zabranjuje medijaciju u slučajevima nasilja u obitelji. Važno je, međutim, istaći kako se prema iskustvima ženskih nevladinih organizacija ova odredba ne primjenjuje redovito pa su mnoge žene žrtve nasilja prisiljene prolaziti postupak medijacije.

Zakon o kaznenom postupku i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji imaju slične odredbe sa sljedećim pravima žrtve:

"2. pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama nasilja u obitelji

3. pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde

4. pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka

5. pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju svih radnji u kojima sudjeluje

6. pravo da na njezin zahtjev, bez nepotrebne odgode, bude obaviještena o ukidanju zadržavanja ili bijegu okrivljenika te stavljanju izvan snage odluke o izricanju zaštitnih mjera i ukidanju mjera opreza koje su određene radi njezine zaštite ili otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora

7. pravo na tajnost podataka čijim bi se otkrivanjem mogla ugroziti njezina sigurnost ili sigurnost osoba iz članka 8. stavka 1. i 2. ovoga Zakona te pravo zahtijevati isključenje javnosti u postupku pred sudom

8. pravo na opunomoćenika u postupku

9. pravo, na vlastiti zahtjev, biti obaviještena o poduzetim radnjama povodom prijave i o ishodu postupka".⁴⁹

⁴⁸ Obiteljski zakon, Posebne dužnosti i odluka suda o ostvarivanju osobnih odnosa djeteta s roditeljem – članak 417 (izvadak iz članka), dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>

⁴⁹ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, članak 6.

III. DIO Zaključci

Trenutne prednosti i pozitivni aspekti zakonodavstva i politike

Hrvatska je u proteklih dvadeset godina u rješavanje problema nasilja u obitelji i drugih oblika nasilja prema ženama uložila znatan trud. Većina oblika nasilja prema ženama kriminalizirana je, a nasilje u obitelji težak je oblik više kaznenih djela i posebno kazneno djelo u skladu s Kaznenim zakonom. Poseban Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji definira nasilje, žrtve, postupke i kazne, kao i zaštitne mjere. Posljednjih su godina i kazneni i prekršajni postupci unaprijeđeni precizno definiranim pravima žrtve. Ta prava poštuju njezin ranjiv položaj i odražavaju obzir prema procesu kroz koji mora proći. Ona tako ima pravo biti ispitana putem videoveze (u kaznenom postupku), biti u pratnji osobe od povjerenja, biti pošteđena neopravdanih višestrukih ispitivanja, biti obavještena u svim fazama postupka, a prema njoj se treba odnositi dostojanstveno i s poštovanjem.

Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji podržava skloništa i druge usluge za žrtve nasilja, kao i edukaciju zaposlenika ustanova koje s njima rade. Hrvatska ima skloništa i druge smještaje za žene žrtve nasilja i njihovu djecu.

Obiteljski zakon tijekom brakorazvodnih parnica uzima u obzir nasilje u obitelji i zabranjuje medijaciju u takvim slučajevima. U svim etapama procesa djeca moraju biti zaštićena od štetnih učinaka podjednako izravnog i neizravnog nasilja.

Hrvatska je ratificirala sve relevantne međunarodne dokumente, uključujući Istanbulsku konvenciju, usprkos snažnoj negativnoj reakciji i aktivnom suprotstavljanju konzervativnih stranaka, nevladinih organizacija i dijela javnosti. Slijedom ratifikacije, Hrvatske je poduzela korake u smjeru njezine implementacije, mijenjajući i dopunjujući više zakona i podzakonskih akata, radeći na novoj nacionalnoj strategiji zaštite od nasilja u obitelji i pružajući podršku skloništima i savjetodavnim centrima.

Većina zakonskih i drugih dokumenata uključuje neku vrstu upućivanja na položaj žrtve i mnoga načela sustava pomoći i podrške temeljenog na traumi neizravno su u njih uključena u sklopu općeg konteksta te posebnih mjera i članaka. Postoji svijest o ranjivosti žena žrtava nasilja, kao i o dalekosežnim posljedicama nasilja koje uključuju smanjenu sposobnost nošenja s njima i traumom. Ta se svijest ogleda u dokumentima koji odgovornost za nasilje jasno pripisuju počinitelju i upozoravaju na izbjegavanje retraumatizacije.

Hrvatska radi na implementaciji sva četiri stupa Istanbulske konvencije, a zakonodavstvo zahvaća prijavljivanje i progon nasilja, hitne i dugotrajne mjere zaštite, dostupnost usluga, skloništa, SOS telefone i savjetodavne centre, naknade, građanske procese, obzir prema položaju djece i prevenciju.

Trenutni problemi i negativni aspekti zakonodavstva i politike

Usprkos znatnom napretku u sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u obitelji, a koji uključuje i strategije i opsežno zakonodavstvo, mnogim područjima zaštite žrtava i odgovornosti počinitelja u Hrvatskoj je i dalje potrebno unaprijeđenje. Iako su u hrvatskom zakonodavstvu prisutni mnogi pozitivni trendovi kada je riječ o rodnoj ravnopravnosti i zaštiti od rodno uvjetovanog nasilja prema ženama, te se odredbe ne

primjenjuju dovoljno ili se prečesto primjenjuju na štetu žena koje su nasilje preživjele.

Često nedostaje shvaćanje da žene koje su preživjele rodno uvjetovano nasilje pate od visokih razina traume i trebaju poseban pristup kako bi se osjetile zaštićenima i podržanima. To se službeno prepoznaje u nizu dokumenata, uključujući i strategije protiv nasilja u obitelji, no puno značenje toga što znači biti žena koja je preživjela nasilje i koja posljedično pati od traume nije zadovoljavajuće obrazloženo niti u dokumentima niti na edukacijama koje polaze zaposlenici institucija koje sa žrtvama rade.

Rodno uvjetovano nasilje prema ženama u Hrvatskoj često se promatra kao jednokratna pojava bez uzimanja u obzir prisilne kontrole, dugotrajne izloženosti takvom nasilju i teških posljedica koje ono ostavlja na žene i njihovu djecu. Iako se sekundarna viktimizacija deklarativno uzima u obzir, također nije niti dovoljno obrazložena niti dubinski integrirana u postojeće politike i zakonodavstvo, što ima za posljedicu pripisivanje krivnje žrtvi i sekundarnu viktimizaciju, a koja opet ima daljnje učinke na žene koje se sustežu od prijave preživljenog nasilja policiji i drugim institucijama.

Istraživanje je pokazalo da žene nažalost nemaju povjerenja u institucije. Kvalitativno istraživanje pokazuje da žene nasilje ne prijavljuju zbog nedostatka informacija o svojim pravima, osjećaja srama, manjka financijskih mogućnosti, osjećaja manje vrijednosti uzrokovanog propalim brakom i nepovjerenja u rad institucija.⁵⁰ Žene koje pomoć potraže najzadovoljnije su sa ženskim skloništima i drugim ženskim i zdravstvenim organizacijama (100% zadovoljstva sa skloništima, više od 70% s drugim organizacijama), a najnezadovoljnije s policijom (40%). Žene koje su stupile u kontakt s različitim službama i tražile podršku nakon preživljenog ne-partnerskog nasilja nešto su zadovoljnije s policijom, ali ih je i dalje zadovoljno manje od pola (48%). Tri od pet (60%) žena koje su nasilje prijavile nije bilo zadovoljno s policijskom reakcijom.⁵¹ Ponovljivu i rodnu prirodu kaznenog djela nasilja u obitelji, kao ni njegov kontekst prisilne kontrole, državni organi ne uzimaju u obzir. Nasilje se istražuje i progoni u okviru izoliranih slučajeva fizičkog, seksualnog, verbalnog ili ekonomskog nasilja, pri čemu se rodna uvjetovanost nasilja i kontekst moći i kontrole počinitelja nad žrtvom ne uzimaju u obzir. Iz tih su razloga kazne vrlo niske, a kazne zatvora izriču se u približno 10% slučajeva.⁵²

Ovi podaci pokazuju da Hrvatska ima sve potrebne zakone i podzakonske akte, kao i neka načela TIC-a koja su u njima prepoznata i navedena (uključujući svih sedam načela u dva ključna zakona), ali je njihova implementacija nedostatna. Stoga je nužno evaluirati postojeće i napraviti nove, detaljnije strategije za sprečavanje i borbu protiv nasilja prema ženama i nasilja u obitelji te osigurati redovite edukacije na teme rodne osjetljivosti i, naročito, posljedica trauma na žene žrtve nasilja.

⁵⁰ Centar za žene žrtve rata, Izvještaj o praćenju primjene nacionalnih i lokalnih politika za zaštitu žena od rodno utemeljenog nasilja, 2014., dostupno na:

<http://www.potpisujem.org/doc/769d9e6af693cd4baabb0a1b92bd4bdb.pdf>

⁵¹ Fundamental Rights Agency "Violence against women: An EU-wide report", 2014, dostupno na:

<https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

⁵² Rašić, M. et al. *Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih prekršajnih presuda o nasilju prema ženama 2012. – 2016.*, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske, 2019, dostupno na: http://vawa.prs.hr/storage/uploads/publikacije/Kvantitativni_rezultati_kaznenih_presuda-3c09.pdf

Bibliografija

Zakoni

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (Narodne novine, br. 70/17, 126/19, 84/21)

Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19)

Kazneni zakon (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21)

Zakon o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima (Narodne novine, br. 106/18, 98/19)

Zakon o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20, 138/20)

Zakon o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08, 112/12)

Zakon o ravnopravnosti spolova (Narodne novine, br. 82/08, 69/17)

Obiteljski zakon (Narodne novine, 103/15, 98/19)

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (Narodne novine, br. 143/13, 98/19)

Strategije

Nacionalna politika za ravnopravnost spolova 2011.-2015.

Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022.

Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022.

Pravilnici

Pravilnik o načinu provedbe zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti, Narodne novine 110/18.

Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva, Narodne novine 28/19.

Pravilnik o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana, Narodne novine 116/18.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

Izvještaji

Autonomna ženska kuća Zagreb, Interpretacija rezultata istraživanja o nasilju nad ženama u Republici Hrvatskoj, 2003.

Centar za žene žrtve rata, Izvještaj o praćenju primjene nacionalnih i lokalnih politika za zaštitu žena od rodno utemeljenog nasilja, 2014.

Fundamental Rights Agency "Violence against women: An EU-wide report", 2014.

Izvešće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu.

Izvešće o radu Povjerenstva za praćenje i unaprjeđenje rada tijela kaznenog i prekršajnog postupka i izvršavanja sankcija vezanih za zaštitu od nasilja u obitelji za 2019. godinu.

Rašić, M. et al. Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih prekršajnih presuda o nasilju prema ženama 2012. – 2016., Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske, 2019.

Rašić, M. et al. Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih kaznenih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016., Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske, 2019.

Ostalo

Bradarić, B. Femicid u Hrvatskoj: Stroge kazne kao najbolja prevencija. Aljazeera, 6.11.2022.

Europski sud za ljudska prava, Predmet Maresti protiv Hrvatske.

“Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost Autonomne ženske kuće Zagreb i ne odražavaju nužno stajalište Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske kao ni Europske komisije.”